

CÀPSULA 7.

INTRODUCCIÓ ALS FEMINISMES INTERSECCIONALS

CÀPSULA 7.

INTRODUCCIÓ ALS FEMINISMES INTERSECCIONALS

Publicat i coordinat per
Servei Civil Internacional

Autoria

Rosa Frasset Aira
i Marta Ruiz Pascua
(L'Etnogràfica)

Correcció lingüística
Sara Gil Ribas

Disseny i maquetació
Mireia Serrano

Lloc i data de publicació
Barcelona, setembre de 2020

En col·laboració amb

L'ETNOGRÀFICA
Antropologia per a la transformació social

Amb el suport de

Ajuntament de
Barcelona

Agència Catalana
de Cooperació
al Desenvolupament

Llicència

Objectius d'aprenentatge

Aquesta càpsula proposa una introducció teòrica a la interseccionalitat i els feminismes interseccionals, tot proporcionant eines per a la seva aplicació a la vida quotidiana, tant a nivell personal com en projectes i organitzacions. Busquem generar una sèrie de reflexions que afavoreixin la incorporació de la perspectiva interseccional, una mirada sensible a la complexitat social i crítica amb els discursos còmplices amb les discriminacions. A partir dels conceptes i debats que planteja la teoria interseccional, podràs reflexionar sobre les formes en què es reproduïxen les discriminacions, i també sobre la seva relació amb els privilegis socials. A més, et proporcionarà una sèrie d'eines per tal d'identificar i contribuir a transformar aquestes dinàmiques i relacions.

CONEIXEMENTS

- Conèixer la teoria interseccional, els seus plantejaments teòrics i metodològics, per tal de complexificar la mirada de persones i professionals de l'àmbit social.
- Adquirir eines per a l'aplicació de la perspectiva interseccional en la vida quotidiana i en les relacions a l'àmbit del treball voluntari i de la cooperació internacional.
- Conèixer la genealogia de la crítica al feminisme hegemònic des dels feminismes negres i interseccionals.

HABILITATS

- Reflexionar i debatre al voltant dels sistemes que generen opressió i privilegi.
- Observar i reflexionar sobre la nostra pròpia posició en la societat i les seves implicacions.
- Desenvolupar una mirada crítica i aplicar en la pràctica la mirada interseccional en diferents entorns relacionals

ACTITUDS

- Ser sensibles cap a les situacions d'injustícia que són conseqüència de les relacions construïdes sobre dinàmiques d'opressió i privilegi entre persones, i cap a pràctiques de respecte per la diversitat, la inclusió i l'equitat.
- Mostrar consciència social i autoconsciència, que reverteixen en pràctiques transformadores.

Feminismes interseccionals: de què estem parlant?

El gènere com a categoria d'anàlisi ha servit per evidenciar la forma en què el sistema patriarcal construïa i legitimava les desigualtats socials entre homes i dones en base a una suposada "diferència sexual". No obstant això, és una teoria que ha tendit a enfocar la *dona* com una categoria social indiferenciada. Les feministes Negres i descoloniales van cridar l'atenció sobre el fet que aquestes teories elaborades des d'Occident no estaven donant resposta a les opressions específiques que elles patien, ja que no existeix una dona universal. A la teoria feminista, on quedava l'anàlisi sobre la raça? Als estudis sobre racisme, on quedava el gènere? De quina manera el gènere i la raça configuren la classe social?

La discriminació per raó de sexe/gènere no es pot entendre de forma aïllada. Ser *dona* és una categoria social que es configura i s'experimenta en constant interacció amb d'altres: origen, classe social, color de pell, desig sexual, edat, capacitats, etc. Capitalisme, patriarcat i colonialisme s'articulen i actuen de forma conjunta, configurant les identitats socials i les jerarquies de poder que col·loquen a persones i grups en diferents posicions que condicionen les seves oportunitats. En aquest sistema, els privilegis d'uns se sustenten sobre les opressions dels altres, i és per aquest motiu que cal comptar amb teories i metodologies que ens permetin analitzar de forma crítica la realitat social.

Imatges 7.1. Donada la naturalesa interconnectada de les desigualtats, el feminisme interseccional proclama que la lluita contra la desigualtat de gènere no es pot entendre de forma aïllada.
Font: janeclarejones.com

És així com apareix i es fa necessària la **teoria interseccional**. Aquesta perspectiva para atenció a la forma en què aquests sistemes combinats d'opressió creen les condicions possibles per a la desigualtat, i també ens convida a revisar la pròpia posició; esdevenint una aposta no només metodològica sinó també política. Contemplar les identitats socials com quelcom construït, complex i canviant ens allunya de concepcions essencialistes, així com dels discursos que naturalitzen la desigualtat social, propiciant apropaments a la realitat més conscients, acurats i crítics. La interseccionalitat és el fenomen pel qual cada individu enfronta opressions o ostenta privilegis per la seva pertinença a múltiples categories socials. Adoptar una **perspectiva interseccional** té a veure amb copsar aquesta complexitat en un context donat.

Incorporar la interseccionalitat a la lluita feminista significa repensar els discursos i mètodes per incorporar el vincle inherent entre el gènere, la raça i la classe social per desafiar conjuntament tots els aspectes de l'estructura de poder dominant del *patriarcat capitalista supremacista blanc* (hooks, 2013), que exerceix diferents graus de violència vers les dones. Centrar-se només en el gènere com a categoria que genera opressió és una mirada parcial que sovint no té en compte la diversitat de situacions que afecten les dones segons la seva classe social, origen, etc. Un moviment feminista que vulgui combatre l'arrel de les desigualtats no pot establir jerarquies d'opressió, sinó explorar la relació dinàmica entre les identitats coexistents (per exemple: dona, negra) i els sistemes interconnectats d'opressió (per exemple: supremacia blanca, heteropatriarcat). Implica que als espais feministes s'escoltin les veus de la diversitat de les dones, s'incorporin les qüestions importants per a totes elles, i no només les de les dones pertanyents al grup hegemònic. Es tracta de reconèixer l'existència d'un patriarcat que no només és masclista, sinó que és racista i classista. Que la discriminació de gènere conviu i es combina amb un racisme que deshumanitza les persones que reben un tracte discriminatori en relació amb la categoria racial que se'ls atribueix.¹

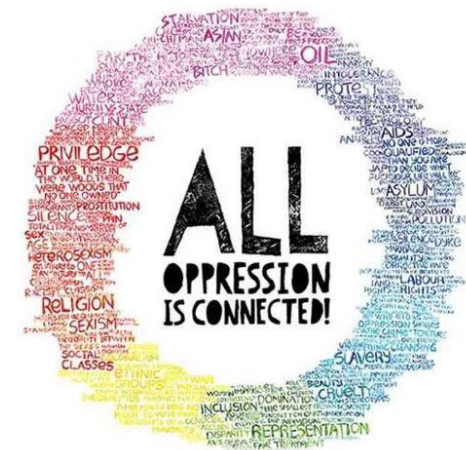
¹ Farem servir el terme *racialització* per assenyalar que les *races* no són realitats preexistents, sinó que són constructes socials històrics, productes de processos d'identificació, distinció i diferenciació dels éssers humans. És a dir, subratlla el fet que els grups racials no existeixen per se, sinó que els grups esdevenen socialment *racialitzats* com a resultat d'un procés marcat per les relacions de poder. El terme remarca el caràcter relacional de les classificacions racials: la categoria d'*home blanc* emergeix com a resultat de la creació d'un *altre* (Campos García, 2012). D'aquí se n'extreu que si bé totes som racialitzades (en tant que estem adscrites a determinades categories racials, ètniques, culturals...) no totes rebem l'impacte del racisme (Gehehou, 2020).

Cuando el feminismo no se enfrenta explícitamente al racismo, y cuando el antirracismo no incorpora la resistencia contra el patriarcado, las políticas de raza y género a menudo terminan siendo antagónicas entre sí y ambos intereses se debilitan. (Crenshaw, 1992)

Els **feminismes són interseccionals** quan no reproduïen els biaixos que caracteritzen postures hegemòniques a dins del feminisme, assenyalades pels feminismes negres i descoloniales. Aquests feminismes hegemònics són parcials i excloents perquè pensen en el gènere com una categoria d'opressió separada, no entrelaçada amb altres dimensions que generen opressió (ocultant diferències de poder, interessos i privilegis); obvien la pluralitat d'experiències de les dones que queda sepultada sota el

² El concepte *classe mitjana* és un constructe sociològic que en ocasions es fa servir per reflectir el fenomen segons el qual, sobretot als Estats Units, la majoria de persones estan legitimades per reclamar-se'n com a membres, excepte les més pobres i les més riques. Quan les feministes negres utilitzen el constructe "dones blanques de classe mitjana" també assenyalen aquesta categoria com un constructe racial i una retòrica excloents.

Imatges 7.2. Il·lustració de Chunchu, Jin: "All oppression is connected", inspirada en la poesia homònima d'Stacey Ann Chin (2015).

subjecte universal de *dona* que representa els interessos de les dones blanques de *classe mitjana*.² El feminisme hegemònic és aquell que no es deixa interpel·lar, que no reconeix els propis privilegis ni els efectes del racisme estructural com a part integrant de la lluita feminista. És aquell que reproduint esquemes etnocèntrics, eurocèntrics i racistes s'institueix a si mateix, les seves reivindicacions i maneres de fer com la norma, menystenint altres formes de resistència.

El feminisme interseccional incorpora a la seva anàlisi estructural i acció la consciència de la superposició de les opressions de raça, sexe, sexualitat, etc. per incloure i entendre les experiències de vida de totes les dones. La praxi interseccional evita reproduir la marginalització i jerarquització de les dones a dins del moviment feminista i desafia l'expectativa que les feministes racialitzades han de prioritzar el sexe/gènere en les seves anàlisis i lluites contra l'opressió (Heuchan, 2019) o bé triar entre una de les dues dimensions de la seva identitat (decantant-se entre la lluita feminista o l'antiracista).

En definitiva, els **feminismes interseccionals** reconeixen i defensen que hi ha múltiples eixos de discriminació entrecreuats, reconeixen la diversitat d'experiències, vivències, estratègies de resistència, sabers, etc. de les dones, respecten les seves prioritats de lluita, defensen les aliances com a base de l'organització col·lectiva del moviment, i són simultàniament antipatriarcal, antiracistes i anticapitalistes.

Els feminismes reconeixen que les dones no són un grup homogeni, que les experiències de les dones es defineixen a partir de la intersecció de les diverses identitats i llocs, socials i polítics, que ocupen en diversos sistemes de dominació, on no només trobem el gènere, sinó en els quals també operen significativament altres categories com l'ètnia, la nacionalitat, la classe, l'orientació del desig sexual, l'edat, les capacitats físiques i psíquiques, etc. El problema central, doncs, és la construcció social de la subordinació o "inferiorització" de certs grups. (GRUP ANTÍGONA)

L'origen de la teoria interseccional

Interseccionalitat és un terme encunyat per la jurista afroamericana Kimberlé W. Crenshaw el 1989, qui recollia i sistematitzava les crítiques dels feminismes negres cap a una teoria feminista que enfocava les dones com una categoria social indiferenciada que en realitat representava els interessos i necessitats de les dones blanques de classe mitjana.

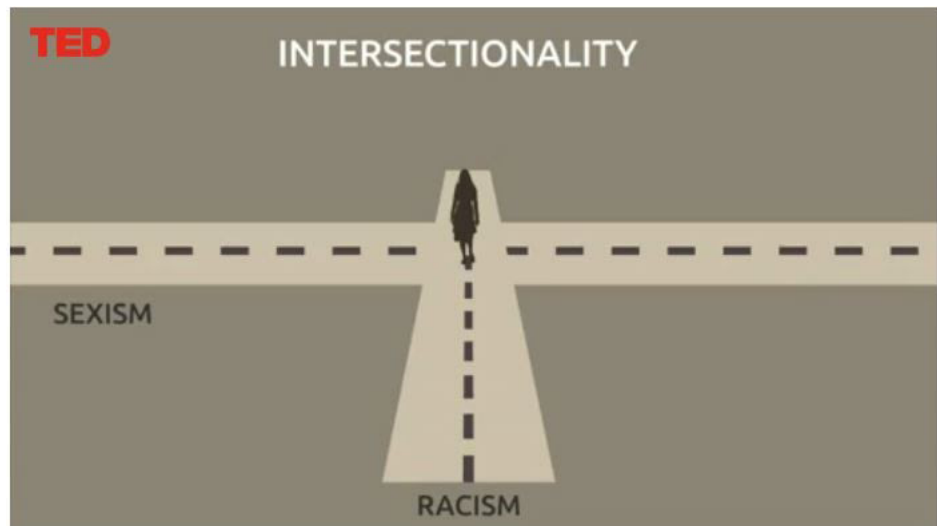
En sentir-se relegades per la manca de sensibilitat de les feministes blanques cap a la seva opressió específica, el col·lectiu de feministes afroamericanes Combahee River Collective cridaren l'atenció sobre la necessitat d'atendre les diferències entre les dones. No existeix una dona universal, i es posa en qüestió el que fins el moment havia sigut el subjecte polític del feminisme: la *dona*. En el seu cèlebre manifest, defineixen la interseccionalitat com una posició política compromesa amb l'alliberament de les dones negres i el defineixen com l'objectiu de la seva lluita:

Estem activament compromeses en la lluita contra l'opressió racial, sexual, heterosexual i de classe, i veiem el desenvolupament d'anàlisis i pràctiques integrades com la nostra tasca principal, basades en el fet que els principals sistemes d'opressió funcionen de forma interconnectada. La síntesi d'aquestes opressions configura les condicions de les nostres vides. Com a dones Negres, considerem que el feminisme Negre és un moviment polític lògic per combatre les opressions múltiples i simultànies que enfrontem les dones de color. (The Combahee River Collective Statement, 1977)

Crenshaw, qui **analitza des de l'àmbit jurídic casos de discriminació legal de dones negres**, introdueix l'ús del terme per abordar la marginació de les dones afroamericanes tant en la legislació antidiscriminació com en la teoria i política feminista i antiracista. El fet de considerar la *raça* i el *gènere* com a *categories d'experiència i anàlisi mútuament excloents*, és a dir, fer servir perspectives analítiques que no reflecteixen la interacció entre els sistemes que generen opressió i privilegi, es tradueix en una invisibilització d'aquelles posicions socials marcades per opressions múltiples. L'adopció d'una mirada interseccional, ens diu Crenshaw, és una fita urgent en la lluita pels drets humans i la justícia social, perquè necessitem *marcs que ens permetin veure* els problemes socials de tots els membres d'un grup determinat. Encara més quan les que queden més desprotegides són aquelles persones a les que els sistemes d'opressió marginen especialment.

L'experiència dels membres amb més privilegis dins de cada categoria social és la que tendeix a ser més visible i gaudir de més protagonisme en els discursos. Les dones negres són excloses de la teoria feminista, ja que en els casos de discriminació sexual el subjecte de referència és la dona blanca (privilegiada pel sistema racial i, eventualment, per la classe); mentre que en la política antiracista, el subjecte que es visibilitza és l'home negre.

Imatges 7.3. Les dones negres, situades en la intersecció de dos sistemes de discriminació, reben l'impacte simultani del sexisme i el racisme. Crenshaw ho il·lustra com un atropellament doble al gràfic. Font: Crenshaw, K. (2016, novembre). TED talk "[La urgencia de la interseccionalidad](#)"

La teorització de Crenshaw va estar fortament motivada pel cas d'Emma DeGraffenreid, una de les cinc dones negres que el 1976 varen denunciar General Motors per discriminació, al·legant que l'empresa estava excloent les dones negres. El cas d'Emma va ser desestimat pel Tribunal, sota l'argument que com l'empresa contractava dones (blanques, per a càrrecs d'administració) la companyia no discriminava per raons de gènere, i com també contractava persones negres (homes, per a treballs industrials), tampoc incorria en discriminació racial. Però el veritable problema, que el jutge no estava disposat a reconèixer, era el que efectivament estava intentant demostrar Emma: que el grup dones negres, en tant que grup travessat per dos sistemes de discriminació, era subjecte d'un tipus específic de discriminació, que no és la suma de les discriminacions que patien els homes negres i les dones blanques. Malgrat rebre un doble impacte, però, no rebia atenció de cap dels dos grups, ni d'un moviment pels drets civils marcadament masculí, ni d'un moviment feminista nord americà encapçalat majoritàriament per dones blanques i benestants.

Aquesta exclusió no pot resoldre's mitjançant un simple afegiment de les dones negres a les estructures analítiques ja establertes. Donat que l'experiència interseccional és més que la suma del racisme i el sexisme, un anàlisi que no prengui en consideració la interseccionalitat no pot abordar suficientment la subordinació específica de les dones negres. (Crenshaw, 1988)

La interseccionalitat es manifesta a l'escriptura feminista negra des de la dècada del 1960. Michele Wallace va ser una pensadora pionera en aquest aspecte, criticant la misogínia dins el moviment Black Power i assenyalant la dinàmica entre misogínia i racisme. Els textos d'Angela Davis van ser fonamentals per analitzar la relació que existeix entre classe i raça, explorant el paper d'ambdós en l'especialització marginalització de les dones negres. bell hooks també va identificar el racisme i el sexisme com a formes inherentment interconnectades d'opressió estructural, assenyalant el moviment d'alliberament nacional negre com a patriarcal i el feminisme com un moviment blanc i de classe mitjana, completament aliè a les necessitats de les dones no blanques i pobres.

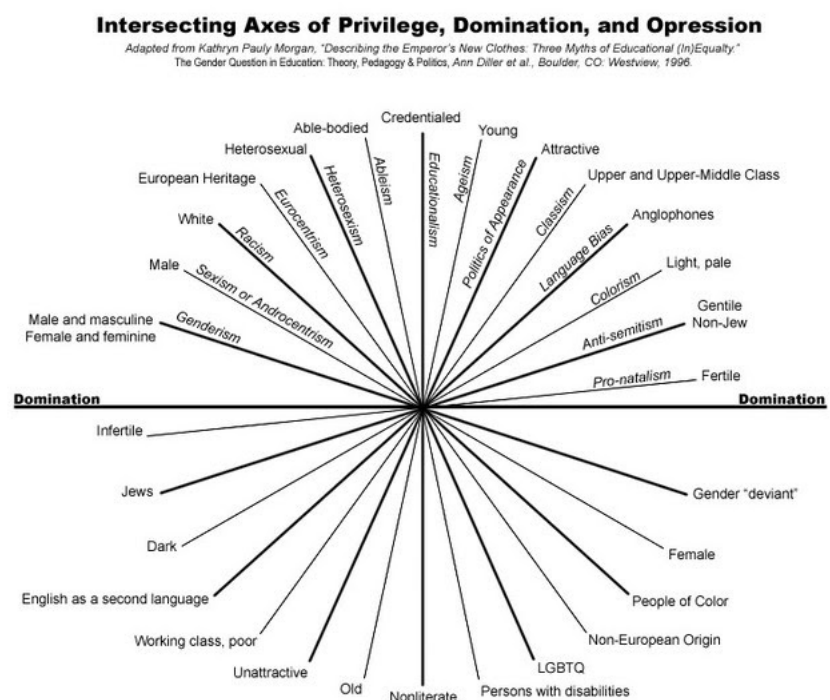
El procés comença amb l'acceptació per part de les dones individuals que les dones nord-americanes, sense excepció, han estat socialitzades per ser racistes, classistes i sexistes, en diversos graus; i que etiquetar-nos a nosaltres mateixes com a feministes no canvia el fet que hem de treballar conscientment per desfer-nos del llegat de la socialització negativa. (bell hooks, 1981)

Aquest va ser el context en què Crenshaw va desenvolupar el concepte d'interseccionalitat, assenyalant les relacions entre posicions socials i opressions. L'activista i teòrica negra Patricia Hill Collins (2002) es refereix als múltiples eixos d'opressió entrelaçats com una *matriu de dominació* en la qual es constitueixen els individus, fent èmfasi en la interdependència entre línies d'opressió i en la possibilitat que les persones puguin trobar-se simultàniament en posicions d'opressor i oprimat.

La interseccionalitat com a marc crític d'anàlisi i acció

En tant que la mirada interseccional para atenció al fenomen segons el qual cada individu pateix opressions o ostenta privilegis en base a la seva pertinença a múltiples categories socials, aquest enfocament permet percebre i lluitar contra les discriminacions que pateixen les persones col·locades en els "marges" de les categories socials, o aquelles travessades per diferents categories d'opressió.

Com a **paradigma epistemològic i polític**, permet lluitar contra les múltiples formes d'opressió a dins dels moviments de canvi social, i ens convida a trencar les mirades fragmentades, fomentant les aliances. A dins de les ciències socials, es fa servir com a instrument analític essencial per estudiar les formes en què les estructures de poder interactuen per produir condicions diferents de desigualtat que afecten de manera diferent als grups i individus. Aquests espais de poder interactuen per crear jerarquies socials en base a diferents factors que configuren identitats o posicions socials. És a dir, la interseccionalitat possibilita fer anàlisis sistèmiques dels elements que intervenen en la configuració de relacions de poder i la variabilitat de les manifestacions específiques d'opressió, subjectes al context social.

Imatges 7.4. Diagrama "Eixos d'intersecció de privilegis, dominació i opressió", de Morgan, K.P. (1996).

És per això que es parla dels diferents **eixos de privilegi i opressió**, que visibilitzen l'existència de diferents sistemes de discriminació que operen de forma combinada, creant discriminacions segons el sexe, la raça i la classe social, però també segons l'origen (com l'eurocentrisme), la sexualitat (l'heterosexisme), les capacitats (el capacitisme), el nivell educatiu (l'academicisme), l'edat (l'edadisme o adultisme), etc. Totes les identitats socials col·locades a la part de dalt del gràfic seran aquelles que ostentaran uns privilegis, sustentats implícitament en les opressions de les persones que es "desvien" de la norma. Una mateixa persona pot experimentar simultàniament opressions i privilegis en relació amb la seva adscripció a identitats múltiples (p. e. dona, blanca, de classe treballadora, lesbiana) o tenir diferents estatus a espais diferents (p. e. la casa, el treball, el col·lectiu al qual es pertany). En tant que categoritzacions socials, socialment construïdes, aquells atributs que són portadors de privilegi en un context donat, poden ser objecte de discriminació en un altre (p. e. declarar-se feminista).

³ Sirma Bilge fa una crítica al "blanquejament" de la interseccionalitat que, en un moment d'institucionalització d'aquesta teoria (i la seva aplicació a polítiques públiques), comporta el perill del descentrament de la raça i el caràcter polític que va orientar les crítiques de les feministes Negres. Un bon ús de la interseccionalitat, assenyalava Bilge, implica mantenir la centralitat de l'antiracisme radical i la crítica al neoliberalisme (a Zugaza, 2020).

Aquest ús del paradigma interseccional per a l'abordatge de les identitats i les opressions múltiples comporta, si no es fa servir de forma crítica, **el perill de blanquejament**³ d'una teoria vinculada a fer emergir el racisme com a element constitutiu de l'opressió de gènere per a moltes dones. És a dir, que la crítica contra el racisme estructural que li dona origen quedi soterrada sota una multiplicitat d'eixos identitaris. Aquesta centralitat de l'eix de racialització s'ha d'entendre també pel fet que el racisme, seguint a Frantz Fanon, és una jerarquia global de superioritat i inferioritat sobre la línia d'allò humà, una divisió que es tradueix en la negació sistemàtica de la humanitat i dels drets bàsics a totes aquelles persones situades per sota, a la zona del no-ser (a Grosfoguel, 2012).

Lucas Platero (2014) ha treballat el concepte d'**interseccionalitat com una pedagogia crítica** al voltant de les identitats socials. És un enfocament que subratlla les categories socials –com el gènere, l'ètnia, la classe o l'orientació sexual– com a construccions socials, que lluny de ser "naturals" o "biològiques", són construïdes i ens fa conscients de les relacions mútues entre les diferents fonts de desigualtat estructural (p. e. el capitalisme és intrínsecament racialitzat i *genderitzat*). Ens convida a fixar-nos en els processos a través dels quals determinats atributs o identitats poden considerar-se com a desviats i ser objecte de marginació en contextos determinats. Dirigeix la mirada a **la construcció social de les desigualtats**, i per tant posa el focus en les lleis, institucions i organismes còmplices amb la desigualtat.

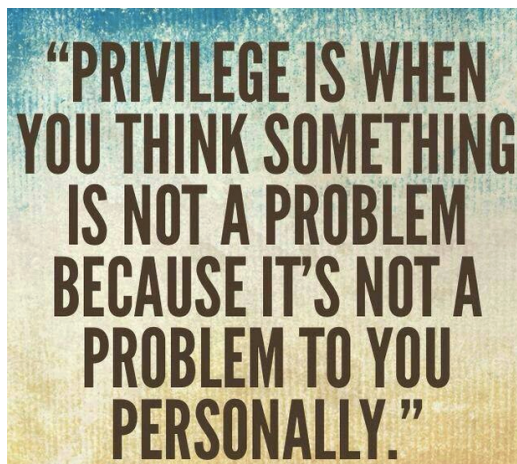
Teoritzo sobre els **privilegis i les estratègies (conscients o no) dels grups dominants per preservar la seva posició de supremacia**, donant

la volta al tradicional focus de les ciències i moviments socials en les opressions. Hill Collins utilitza la metàfora de la *matriu de dominació* en què totes les persones estem immerses, en situació d'opressor-oprimit, en relació amb unes identitats socials múltiples, i subjectes a ser lloc de resistència des de l'opressió.

En realitat, no es tracta tant de tractar d'identificar cadascuna de les formes d'opressió, sinó d'aconseguir que cada persona sigui respectada. (Younna Chlala)

Així, **la teoria interseccional ens interpel·la per ser conscients de nosaltres mateixos com a subjectes amb privilegis**, és a dir, oportunitats, avantatges front a altres persones que no es beneficien de la jerarquització d'identitats socials del sistema capitalista, cisheterosexista, eurocèntric, colonial. Al nostre sistema, la **denominada "norma mítica"** (Lorde, 2002) és la subjectivitat dominant i portadora de més privilegis (blanca, masculina, heterosexual, cristiana i econòmicament solvent) en relació amb la qual es generen totes les *alteritats*, els i les altres en relació amb aquest subjecte definit social i culturalment com a *normal*.

Imatges 7.4. Meme amb la popular frase de David Gaider que assenyala l'actitud de falta d'empatia i solidaritat que acompanya la incapacitat o bé la manca de voluntat de reconèixer els mecanismes que generen privilegi i opressió.
Font: Facebook/stopTheTeaParty

Mindell (1995) defineix el privilegi com “una actitud o poder conscient o inconscient sorgit de la cultura, el suport comunitari, de la psicologia personal i/o del poder espiritual”. Els privilegis són beneficis o avantatges que ens dona el Rang en un context determinat, és a dir, la suma dels privilegis que ens atorga un sistema social donat. Es tracta d'un poder en relació amb uns altres, que han estat prèviament desproveïts d'aquest pel mateix sistema. **Quants més privilegis, més capacitat, possibilitat, facilitat tindrem per fer, expressar, decidir, ser...** Un alt rang també sol anar acompanyat d'una major inconsciència d'aquest, així com del fet que no tothom parteix d'aquest mateix lloc. Els privilegis atorgats per sistemes jeràrquics que sovint naturalitzen la desigualtat (bé atribuint-la a *diferències naturals*, bé creant aquestes diferències) poden, des de

pensaments que no han problematitzat aquests discursos, entendre's com a emanats d'una espècie d'*ordre natural* (p. e. dels homes sobre les dones, dels blancs sobre els no-blancs). No ser racista o sexista en un sistema que estructuralment ho és, afirma Mindell, és un treball diari. Per tant, es tracta d'assumir la responsabilitat de fer el treball personal i polític que comporta la presa de consciència i la no participació en la reproducció d'aquests esquemes.

La pèrdua de privilegis sovint es viu com una opressió. Robin DiAngelo (2011) va teoritzar sobre el que va anomenar **fragilitat blanca**, que comprenia tota una sèrie d'estratègies i reaccions defensives que, des del privilegi blanc, es despleguen en situacions de *tensió racial* –és a dir, quan s'assenyala el privilegi blanc o es fa al·lusió a alguna conducta racista– i que tenen com a objectiu restaurar el “desequilibri” produït per l'assenyalament. Aquestes reaccions (que inclouen la victimització, burla, enuig, negació, culpa, por) no són estratègies intencionals, sinó el resultat d'una disposició inconscient generada per l'estructura social (segregació racial, de classe, etc.). **No obstant, la fragilitat blanca té com a objectiu mantenir fora del debat la mateixa existència de les jerarquies racials** i per tant, defensar els avantatges socials dels que gaudeixen com a efecte del sistema racialment estructurat. La fragilitat i el privilegi estan connectats (conceptes com *white tears* o *male tears* assenyalen irònicament la victimització com una estratègia per no reconèixer i mantenir privilegis estructurals de gènere o raça).

Eines i reflexions per a l'aplicació pràctica de la interseccionalitat

La interseccionalitat és un concepte més desenvolupat a la teoria que a la pràctica. La potencialitat d'aquesta mirada aplicada a l'abordatge de les desigualtats socials fa que sigui un instrument polític i teòric imprescindible per avançar en els objectius de justícia social radical que estan en el cor de la seva formulació.

La teoria interseccional es proposa com un **marc de referència ampli que ens permet abordar la complexitat social** des d'una actitud d'anàlisi crítica de les categories, discursos i jerarquies, amb l'objectiu d'identificar tots els factors que contribueixen a generar identitats, posicions socials diverses i discriminacions específiques. Denuncia i corregeix la tendència a la invisibilització d'aquells abordatges fragmentaris que parteixen de categories fixes (dona, lesbiana, negra), és a dir, que no tenen en compte ni la diversitat a dins de cada categoria ni les situacions específiques de les persones col·locades en les interseccions entre categories, que tot i rebre l'impacte combinat i simultani de diversos sistemes d'opressió i per tant tenir especialment condicionat el seu accés a drets i oportunitats, sovint queden excloses de les polítiques, projectes, legislacions... que no incorporen la mirada interseccional.

La interseccionalitat és **un discurs crític amb les categories socials i els seus efectes**. No només perquè ens alerta de la necessitat de posar atenció a la pluralitat que hi ha a dins d'elles, sinó perquè denuncia els efectes mateixos de la categorització social com a part integrant de l'actuació dels sistemes de poder i dominació, tals com el racisme, el cisheteropatriarcat i el sistema capitalista-imperialista-colonial. Apunta a les categories socials i els discursos que produeixen, legitimen i naturalitzen les desigualtats com a socialment construïts, i analitza els elements presents en les retòriques que es posen en marxa per generar sistemes de privilegi/opressió. **És una teoria de la pràctica política formulada des de baix** –des de l'activisme feminista antiracista– contradient els discursos neoliberals, centrant l'atenció no en els comportaments individuals com a font de discriminació (com es dona a entendre des del pensament meritocràtic), sinó en els agents estructurals: els governs i les seves lleis i polítiques, les empreses, les institucions.

Ens convida a dirigir la mirada a les estructures, institucions, lleis, discursos de poder (com es construeix l'hegemonia, la norma,

el privilegi). Ens convida a fer anàlisis crítiques de les categoritzacions socials, i com l'ús de categories fragmentàries contribueix, per exemple, a perpetuar les discriminacions estructurals a dins de les polítiques públiques. Desconfia de totes aquelles aproximacions "igualitaristes", és a dir, cegues a la dinàmica interseccional pel que respecta als drets i oportunitats de les persones, intentant corregir-les (a la formulació de lleis, projectes, polítiques... en qui es pensa? En ciutadans genèrics?). Suposa una crítica a les representacions epistèmiques, socials i polítiques fetes des de l'eurocentrisme blanc (com el *feminisme blanc*), mentre posa en valor les resistències i els sabers dels col·lectius oprimits. Crida l'atenció sobre la necessitat de donar veu a les protagonistes i les seves estratègies. En definitiva, es tracta d'una aposta metodològica, una eina d'anàlisi però també política: fer política des de la interseccionalitat és canviar les regles del joc.

A les feministes, ens interpel·la per treballar no només contra el patriarcat o el capitalisme, sinó contra el racisme interioritzat. A reconèixer-nos no només com a oprimides, sinó també com a opressores, a prendre consciència dels nostres privilegis i de la forma en què contribuïm, ja sigui per acció o inacció, a reproduir els esquemes de discriminació. Des d'aquest lloc, ens convida a escoltar, també a ser capaces de callar quan és necessari, a ser empàtiques, solidàries amb totes les dones, a fer autocrítica. A ser capaces de trencar amb els esquemes de pensament occidentalocèntrics, a adonar-nos de les formes (conscients o inconscients) en què en moltes vegades els nostres espais i formes de fer són, en la pràctica, excloents. Ens predispone a avaluar críticament i repensar les nostres aliances. A preguntar-nos quines causes són les que ens mouen i per què, quines persones estan absents dels nostres espais.

En relació amb la interseccionalitat com a pràctica política (Crenshaw, 1989) –tant a nivell institucional com activista–, Coll-Planas i Solà-Morales (2019) destaquen algunes premisses enfocades a afavorir aquesta perspectiva en les polítiques públiques. Assenyalen que, malgrat les polítiques no estiguin formulades en clau interseccional –anant dirigides a la *ciutadania* o enfocant-se en un eix en concret– els seus efectes ho són, perquè poden contribuir bé a combatre les opressions, bé a reproduir-les. Per això és fonamental revisar críticament les pràctiques organitzatives i institucionals per tal d'avaluar a qui es deixa fora i fins a quin punt es reconeix la heterogeneïtat dels grups o es reforcen certes identitats:

"L'objectiu seria que les polítiques fossin interseccionals de forma conscient (assumint les inclusions i exclusions, establint prioritats...) i que tinguessin com a objectiu combatre aquestes desigualtats que es produeixen com a resultat del creuament d'eixos."

Treballar a partir de problemàtiques en comptes de centrar-se en categories socials (dones, gent gran, joves, persones migrades), generar marcs de comprensió comuns sobre aquestes problemàtiques, generar espais per col·lectivitzar la informació o col·laborar entre diferents àmbits són algunes de les estratègies que ressalten els autors de la “Guia per incorporar la interseccionalitat a les polítiques públiques” per abordar adequadament la complexitat social. L'horitzó seria el de la transversalitat interseccional, és a dir, que a tots els àmbits i polítiques segmentades es tinguin en compte tots els eixos i interseccions.

És interseccional el meu projecte? Plantegem-nos-ho...

No existeixen fórmules màgiques per a l'aplicació de la teoria interseccional. La reflexivitat és un element crucial per no reproduir esquemes i categories preconcebudes que no tenen en compte els diferents aspectes que hem tractat aquí. Plantegar-nos una sèrie de qüestions en referència als diferents aspectes dels nostres projectes i funcionament pot marcar la diferència:

— En relació amb les **motivacions**: D'on sorgeix la idea? Per què ho faig? Amb quins objectius? A qui pot servir? Què pretenc?

— En relació amb la **posicionalitat i els privilegis**: Des d'on ho faig? Quin és el meu rang a dins de l'organització? Com ho utilitzo o intento compensar-ho?

— En relació amb la **formulació del projecte**: De quina manera es defineix l'objectiu/problema que abordarà el projecte, o les necessitats que cobrirà? Qui participa en aquest procés de definició i/o diagnosi? A qui va dirigit? Qui està inclòs/exclòs i per què? Penso en un col·lectiu específic o en un tema transversal? Si penso en un col·lectiu específic (p. e. joves), tinc en compte la diversitat interna? I els diversos eixos que provoquen exclusió i manca d'oportunitats? O bé perpetuen els privilegis? Quins mecanismes tinc previstos per evitar l'impacte de les desigualtats interseccionals a dins del col·lectiu o el problema que pretenc abordar?

— En relació amb **l'equip i les dinàmiques organitzatives**: Quina és la composició del meu equip? És divers o homogeni? Per què? Amb qui faig aliances? El meu estil de treball és col·laboratiu o jeràrquic? Treballem les dinàmiques de poder internes? Coneixem la perspectiva interseccional?

— En relació amb la **comunicació i els discursos**: Quin llenguatge faig servir? Per què? A qui li parlo? A qui cito? El meu discurs reforça els estereotips, o bé els combat? És crític amb les institucions, lleis, creences que perpetuen les desigualtats socials?

ACTIVITAT D'AUTOAPRENTATGE

1. Fes l'altra pregunta:

Treballar des de la perspectiva interseccional ens obliga a indagar sobre les connexions de les relacions de poder òbvies, i aquelles no tan òbvies, ajudant-nos a ser conscients que una forma de subordinació no funciona mai de forma aïllada. Matsuda (1991, a Soeters et al.) ens proposa el mètode que anomena "Fes l'altra pregunta", que ella fa servir per intentar comprendre les interconnexions entre totes les formes de subordinació.

— Quan veig una cosa que sembla racista, pregunto: on és el patriarcat en això?

—Quan veig una cosa que sembla sexista, pregunto, on és l'heterosexisme en això?

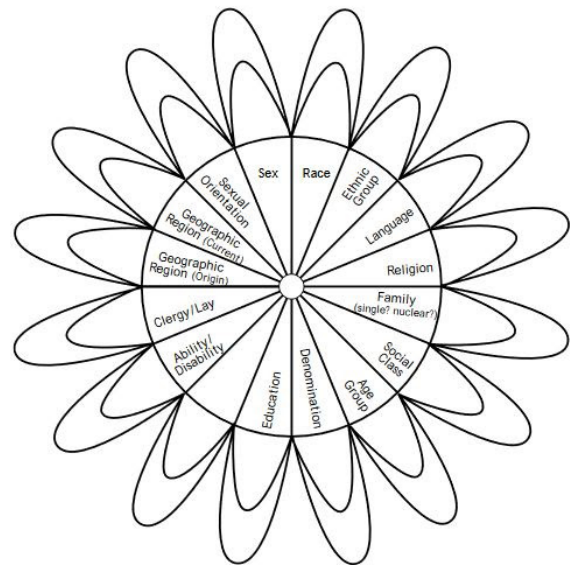
—Quan observo un comportament que sembla homofòbic, em pregunto, on són els interessos de classe en això?

2. La Power Flower (flor del poder) és una eina desenvolupada per educadors canadencs per treballar en grups sobre la nostra relació amb les diferents categories de poder. Al centre de la flor s'enumeren diferents categories socials, rodejades per una doble franja de pètals. Els exteriors representen els atributs considerats dominants a la societat, i als interns, aquells que són o poden ser, en determinats contextos, motiu de discriminació. Els segments en blanc es poden reservar per abordar categories portadores de privilegi/opressió específiques.

Es tracta que cada persona vagi omplint els pètals interns o externs amb els atributs que la identifiquen (a fora si és portadora de poder/privilegi o a dins si ho és de discriminació). L'objectiu és visualitzar el rang/poder de cada persona, poder comparar el nostre amb el dels companys i poder debatre sobre la relació entre el poder i les categories socials.

Es pot treballar primer en parelles, per després comentar els aspectes que han anat sorgint en el gran grup, veient la diversitat d'experiències i de rangs presents. Al gran grup es poden traslladar els debats sobre quines identitats socials haurien d'anar als pètals exteriors (portadors de poder) i interiors i per què, la presa de consciència d'aspectes relacionats amb el propi rang o del fet de fer emergir les diferències a dintre del grup. També es poden transferir els resultats de cadascuna de les flors individuals a una flor gran, que il·lustraria la identitat comunitària del grup.⁴

The Power Flower

Font: Wenh-In Ng "A Tool for Everyone: Revelations from the 'Power Flower'" a LGBTQ2S Toolkit.

⁴ Per aprofundir i veure diferents possibilitats de debat al voltant d'aquest exercici.

BIBLIOGRAFIA

AWID (2004). "Interseccionalidad: una herramienta para la justicia de género y la justicia económica". *Derechos de las mujeres y cambio económico* (9), p. 1-9.

bell hooks (1981). *Ain't I a Woman?: Black Women and Feminism*.

bell hooks (2013). *Writing Beyond Race: Living Theory and Practice*. Nova York: Routledge.

bell hooks (2017). *El feminismo es para todo el mundo*. Madrid: Traficantes de Sueños.

Campos García, Alejandro (2012). *Racialización, racialismo y racismo, un discernimiento necesario*. Universidad de La Habana, ISSN 0253-9276, núm. 273, 2012, p. 184-199.

Combahee River Collective (1977). *The Combahee River Collective Statement*. American Studies.

Coll-Planas, Gerard; Solà-Morales, Roser (2019). "Igualtats Connectades. Guia per incorporar la interseccionalitat a les polítiques locals". Ajuntament de Terrassa.

Crenshaw, Kimberlé (1988). "Demarginalizing the intersections of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Anti Discrimination doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics".

Crenshaw, Kimberlé (2012 [1991]). *Interseccionalidad, políticas identitarias y violencia contra las mujeres de color*. A Platero, Raquel (Lucas) (coord.) (2012). *Intersecciones. Cuerpos y sexualidades en la encrucijada*, p. 87-122.

Crenshaw, Kimberlé (1993). "Mapping the margins: Intersectionality, Identity Politics and Violence Against Women of Color". *Stanford Law Review*, vol. 43, núm. 6 (jul. 1991), p. 1241-1299.

Davis, Angela (2005 [1981]). *Mujeres, raza y clase*. Madrid: Akal.

DiAngelo, Robin (2018). *White Fragility: Why It's So Hard For White People To Talk About Racism*. Beacon Press.

Gandarias Goikoetxea, Itziar; Montenegro Martínez, Marisela; Pujol Tarrés, Joan (2019). "Interseccionalidad, identidad y articulación: hacia una política de la agregación". A Martínez-García, Patricia; Martínez-Palacios, Jone (coord.). *Dossier monográfico: Diálogos entre la democracia participativa y la interseccionalidad. Construyendo marcos para la justicia social. Feminismo/s*, núm. 33 (juny 2019), p. 35-63.

Gerehou, Moha (2020). "Qué és ser racializado". Article d'opinió a ElDiario.es.

Grosfoguel, Ramón (2012). "El concepto de «racismo» en Michel Foucault y Frantz Fanon: ¿teorizar desde la zona del ser o desde la zona del no-ser?". Tabula Rasa, núm. 16, enero-junio, p. 79-102. Bogotá, Colòmbia: Universidad Colegio Mayor de Cundinamarca.

Jabardo, Mercedes (ed.) (2012). *Feminismos Negros, una antología*. Traficantes de sueños.

Lorde, Audre (2002). *La hermana, la extranjera. Artículos y Conferencias*. Horas y Horas.

Mindell, Arnold (2004). *Sentados en el fuego. Cómo transformar grandes grupos mediante el conflicto y la diversidad*. Barcelona: Icaria Editorial.

Morgan, K. P. (1996). "Describing the Emperor's New Clothes: Three Myths of Educational (In)Equality." *The Gender Question in Education: Theory, Pedagogy and Politics*. Boulder, CO: Westview

Platero, Raquel (Lucas) (2014). "Metáforas y articulaciones para una pedagogía crítica sobre la interseccionalidad". *Quaderns de Psicologia*. Vol. 16, núm. 1, p. 55-72.

Soeters, S.; Grant, M.; Carrard, N.; Willetts, J. (2019). "Intersectionality: ask the other question". Water for Women: Gender in WASH - Conversational article 2. Institute for Sustainable Futures, University of Technology Sydney.

Wallace, Michele (2018). *Macho negro y el mito de la Supermujer*. Pamplona: Katakarak.

Zugaza Goienetxea, Uxue (2020). "Apuntes críticos sobre las dinámicas de institucionalización de la interseccionalidad". *Revista Internacional de Sociología*, [S.l.], vol. 78, núm. 1, p. e152.

ALTRES RECURSOS D'INTERÈS

Articles a blogs:

Collins, Joan (2018). "[No es feminismo sin interseccionalidad](#)", publicat a Afroféminas.

Heuchan, Claire (2019). "[Interseccionalidad: definición, historia y guía](#)", publicat a Afroféminas.

Olisa, Mariana (2017). "[Pequeño manual de cómo No ejercer feminismo blanco](#)", publicat a Afroféminas.

Perich, Marta (2019). "[Reconocer el privilegio](#)", publicat a Afroféminas.

"[Interseccionalidad](#)", publicat a El demonio blanco de la tetera verde.

"[Interseccionalidad, por un mundo más justo](#)" (2019), publicat a Feminismo e interseccionalidad.

Vídeos:

Cruells, Marta (2017). Ciclo Intersecciones: "[El concepto de interseccionalidad y su potencia académica y política \(1\)](#)".

Coll-Planas, Gerard (2017). Ciclo Intersecciones: "[El concepto de interseccionalidad y su potencia académica y política \(2\)](#)".

Crenshaw, Kimberlé (2016). Ted Talk: "[La urgencia de la interseccionalidad](#)".

Sosa, Fannie (2016). "[La resistencia está en las grietas](#)", xerrada – caixa d'eines per resistir l'epistemologia eurocèntrica i colonial a les Jornades "Cap a una antropologia Feminista, crítica i interseccional" (GENI-UB).

Olivella, Maria (2016). "[¿Por qué una perspectiva de género no es suficiente?](#)", a les Jornades "Cap a una antropologia Feminista, crítica i interseccional" (GENI-UB).

